

**O‘QUVCHILARDA AXBOROT RESURSLARIDAN FOYDALANISH
ORQALI SAVODXONLIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH
TEXNOLOGIYALARI****Norboyeva Dilnoza**

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika yo‘nalishi

1 kurs magistranti

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-7544-9876>**UDK:***Email:* dilnoza8072401@gmail.com**Tel: +998881059801**

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarda savodxonlik mexanizmini takomillashtirishda axborot resurslaridan foydalanishning nazariy asoslari va amaliy texnologiyalari tahlil qilinadi. Raqamli axborot vositalari, elektron ta’lim resurslari, media va internet platformalaridan samarali foydalanish o‘quvchilarda nafaqat an’anaviy o‘qish-yozish ko‘nikmalarini, balki axborot savodxonligi, raqamli kompetensiyalar, media madaniyati va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi. Maqolada axborot resurslarining ta’lim jarayonidagi o‘rni, ularni integratsiya qilishning innovatsion yondashuvlari, o‘qituvchining roli, shuningdek, zamonaviy ta’limda uchraydigan muammolar va ularning yechimiga doir tavsiyalar yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, axborot vositalaridan ongli va tizimli foydalanish o‘quvchilarning savodxonlik darajasini kompleks tarzda oshiradi va zamonaviy raqamli kompetensiyalarning shakllanishiga zamin yaratadi.

Kalit so‘zlar: Savodxonlik, axborot resurslari, axborot savodxonligi, raqamli kompetensiyalar, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, elektron ta’lim, innovatsion texnologiyalar, media madaniyati, o‘quvchilarda savodxonlik, raqamli ta’lim, axborot texnologiyalari, onlayn platformalar, mustaqil o‘rganish, pedagogik texnologiyalar

KIRISH.

Zamonaviy jamiyatda axborot resurslari — kitoblar, elektron manbalar, internet, media, raqamli platformalar — shaxsning savodxonligi va kompetensiyalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynamoqda. Ayniqsa o‘quvchilar uchun bu resurslardan samarali foydalanish — nafaqat an’anaviy o‘qish-yozish savodxonligini, balki raqamli savodxonlik, axborot madaniyati, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuv kabi keng ko‘lamli kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini beradi. Shu bois ta’lim

jarayonida axborot resurslaridan maqsadli foydalanish va ularni tizimli integratsiya qilish — savodxonlik mexanizmini takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalar tizimini yaratishdir.

An'anaviy savodxonlik deb faqat o'qish, yozish va hisoblash ko'nikmalarini tushunishimiz mumkin edi. Biroq bugungi pedagogik yondashuvlarda «savodxonlik» tushunchasi kengaydi: endi u axborot bilan ishlash, tahlil qilish, tanqidiy baholash, media va raqamli muhitda ongli harakat qilish — ya'ni integrativ kompetensiyalar majmuini bildiradi.

Axborot-savodxonlik (information literacy), media savodxonlik, raqamli savodxonlik va tanqidiy fikrlash kabi turli komponentlar bugungi ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylandi.

Nima uchun o'quvchilar uchun axborot resurslari zarur?

- Internet, elektron kitoblar, onlayn kurslar va multimedia vositalari yordamida o'quvchilar o'zlari uchun mos va qiziqarli ma'lumotlarni topishi, yangilanishi va tahlil qilishi mumkin.
 - Bu resurslar o'quv jarayonini individualizatsiyalash, har bir talabaga mos o'rganish ritmini tashkil qilish imkonini beradi.
 - Shuningdek, media va raqamli platformalarda ma'lumotni mustaqil ravishda baholash, tanqidiy qarash va tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi.
- Natijada, o'quvchilar faqat ma'lumotlarni yodlab qolmay, balki ularni anglab, tahlil qilib, ijodiy va mustaqil qarorlar qabul qila oladigan darajaga yetadilar.

Raqamli o'quv resurslari va elektron ta'lim vositalari

- **Elektron kitoblar, onlayn maqolalar, virtual kutubxonalar** — klassik darsliklarni, maqolalarni va ilmiy materiallarni kengroq auditoriyaga yetkazadi. Bu orqali o'quvchi an'anaviy matndagi ma'lumotlarga qo'shimcha ravishda keng manbalar bilan ishlashga o'rganadi.
- **Multimedia va interaktiv materiallar** (video darslar, animatsiyalar, infografikalar) — murakkab tushunchalarni osonlashtiradi, vizual va auditorli ravishda tushunishni oshiradi. Bu esa, ayniqsa dastlabki savodxonlik va tushunishga qiyin mavzularni o'rgatishda samarali.
- **Masofaviy ta'lim va onlayn platformalar** — geografik yoki ijtimoiy-cheklovlarga duch kelgan o'quvchilar uchun bilim olish imkoniyatini kengaytiradi. Raqamli muhitda o'qish, o'rganish va mustaqil tadqiqot olib borish imkoniyati mavjud bo'ladi.

Media va axborot savodxonligini rivojlantirish bo'yicha pedagogik yondashuvlar

- O‘quv jarayoniga **media tahlil, fact-checking, manba baholash** mashg‘ulotlarini kiritish — talabalarni internet va ommaviy axborot vositalaridan kelayotgan ma‘lumotlarni tanqidiy tahlil qilishga o‘rgatadi.
- **Axborot etika va raqamli xavfsizlik** bo‘yicha ko‘nikmalarni shakllantirish — bu, ayniqsa, internetda axborot bilan ishlashda mas‘uliyat va ongli xulq uslubini rivojlantiradi.
 - **Ijodiy va loyiha-asosida ta‘lim** (masalan, tadqiqot, multimedia loyiha, blog yuritish, prezentatsiyalar tayyorlash) orqali o‘quvchilar nafaqat ma‘lumotni qabul qiladilar, balki uni qayta ishlaydi, shakllantiradi va baham ko‘radi. Bu jarayon ularning tahliliy va ijodiy salohiyatini oshiradi.
 - **Ta‘lim muassasalarida raqamli savodxonlik va integratsiyalangan pedagogik model-** Ta‘lim jarayonida **raqamli kompetensiyalarni mustahkamlashga yo‘naltirilgan strategiyalar** — o‘quv rejalariga media/axborot savodxonligi, raqamli savodxonlik, media etikasi kabi modul yoki fanlarni kiritish.
 - **O‘qituvchilarni ham tayyorlash** — ularning axborot texnologiyalari va raqamli vositalardan foydalanish ko‘nikmalarini oshirish orqali ta‘lim sifati va samaradorligini yaxshilash.
 - **Individuallashtirilgan va moslashuvchan ta‘lim muhitlari** yaratish — har bir o‘quvchining ehtiyoj va darajasiga mos ravishda axborot resurslari bilan ishlashni tashkil qilish
 - Tegishli tadqiqotlardan biri shuni ko‘rsatadiki, raqamli savodxonlikni shakllantirishda axborot izlash, baholash va qayta ishlash ko‘nikmalari — talabalar muvaffaqiyati va akademik salohiyatida muhim omil hisoblanadi.
 - Boshqa tadqiqotlarda esa axborot-media savodxonlik ko‘nikmalari o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirishda katalizator vazifasini o‘taydi, deb qayd etilgan.
 - Raqamli ta‘lim resurslarini joriy etish natijasida dars jarayoni interaktiv, qiziqarli va ko‘proq o‘quvchi markaziga yo‘naltirilgan bo‘lib qoladi, bu esa o‘qishga motivatsiyani oshiradi, savodxonlik va mustaqil o‘rganish odatlarining shakllanishini rag‘batlantiradi.
 - Shunday qilib, axborot resurslari va raqamli texnologiyalar savodxonlikni faqat «o‘qish-yozish» darajasidan yuqoriga ko‘taradi: ularni chuqur anglash, tahlil qilish, mustaqil bilim olish va ijodiy moslashuv kompetensiyalariga aylantiradi.
 - Axborot resurslarini va raqamli texnologiyalarni ta‘limga joriy etish samarali bo‘lishi uchun quyidagi muammolarni inobatga olish lozim:

Raqamli tengsizlik — barcha o'quvchilar va ta'lim muassasalari kerakli qurilmalar, internet, texnik infratuzilma bilan jihozlangan emas. Bu raqamli savodxonlik yondashuvida katta to'siq bo'lishi mumkin

Axborot to'lib ketishi, ma'lumotlarning ishonchliligi va manipulyatsiya xavfi — media va internetda noto'g'ri yoki manipulyativ kontent ham ko'p. Agar o'quvchilar va o'qituvchilar savodxonlik va media-madaniyat bo'yicha tayyor bo'lmasa, bu salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

O'qituvchilarning tayyorgarligi va malaka — har bir pedagog raqamli texnologiyalarni bilib, samarali qo'llay olishi shart; aks holda yangi texnologiyalar ta'lim sifati va savodxonlik rivojiga emas, balki qarama-qarshi ta'sir qilishi mumkin.

Axborot xavfsizligi va onlayn etikaga doir masalalar — o'quvchilarga onlayn muhitda ishlashni o'rgatayotganda, ma'lumot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi va axborot etikasi masalalarini ham e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak. Ta'lim muassasalari, o'qituvchilar va ta'lim siyosatini shakllantiruvchilar uchun quyidagi tavsiyalar muhim:

1. **Raqamli va axborot savodxonligi kurslari yoki modullarini dars rejalariga kiritish.** — O'quvchilarga nafaqat ta'lim fanlari orqali, balki maxsus darslar orqali media, axborot va raqamli madaniyat ko'nikmalarini o'rgatish.
2. **Pedagoglarni malaka oshirish va raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish.** — Ularni axborot texnologiyalari, media savodxonligi, digital pedagogika bo'yicha tayyorlash.
3. **Elektron kutubxonalar, virtual laboratoriyalar, multimedia materiallari, onlayn platformalardan keng foydalanish.** — Bu o'quv muhitini boyitadi, individual va mustaqil o'rganishni rag'batlantiradi.
4. **Media-madaniyat, axborot etikasi va tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni joriy etish.** — O'quvchilarga internetdagi ma'lumotni baholash, manipulyatsiyadan himoyalani, ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha bilim berish.
5. **O'quvchilarning ijodiy, loyiha asosida o'rganish ko'nikmalarini rag'batlantirish.** — Blog yozish, tadqiqot, taqdimotlar, multimedia loyihalar orqali axborot resurslarini qo'llab, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rag'batlantirish.
6. **Texnik infratuzilmani kengaytirish va raqamli tengsizlikni bartaraf etish.** — Internet, kompyuter, planshet, smart qurilmalar bilan ta'minlash; zarur ta'minot va vositalarni taqdim etish.

Axborot resurslaridan maqsadli va tizimli ravishda foydalanish — o'quvchilarda savodxonlik mexanizmini takomillashtirishning asosiy yo'llaridan biridir. Bu orqali

savodxonlik faqat an'anaviy «o'qish-yozish» ko'nikmasidan chiqib, raqamli savodxonlik, media madaniyati, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va umrbod o'qish kompetensiyalari tizimiga aylanadi.

Biroq, buni amalga oshirish uchun ta'lim muassasalari, pedagoglar va ta'lim siyosatchilari hamon keng ko'lamlı ish olib borishlari, zarur infratuzilma va malaka oshirish imkoniyatlarini yaratishlari, axborot etikasi va xavfsizlik masalalariga e'tibor berishlari shart.

Shunday qilib, axborot resurslari va raqamli texnologiyalar joriy etilgan ta'lim — 21-asr o'quvchisini nafaqat bilimlı, balki ongli, tanqidiy va ijodiy shaxs sifatida shakllantirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hasanboyeva O., Yo'ldosheva M. *Pedagogika*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Abdurahmonov A., To'raqulov S. *Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar*. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
3. To'laganova N. *Media va axborot savodxonligi asoslari*. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
4. Abdullayev Yo. *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta'lim*. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *Raqamli ta'lim konsepsiyasi 2030*. – Toshkent, 2020.
6. Karimov K. *Axborot madaniyati va media ta'limi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
7. Qodirov A. *Ta'lim va tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: Sharq, 2017.